

ACTA
FACULTATIS POLITICO-IVRIDICAE
VNIVERSITATIS SCIENTIARVM
BVDAPESTINENSIS
DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATAE

tom. LII • ann. 2015

Budapestini

ELTE

**Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum
Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae**

Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tudományos kiadványa

Praesides consilii editorum / A szerkesztőbizottság társelnökei:

HAMZA Gábor   KIRÁLY Miklós

Consilium editorum / A szerkesztőbizottság tagjai:

DEZSŐ Márta   LÉVAY Miklós   MENYHÁRD Attila   PESTI SÁNDOR

Collegium consultorum / A Tanácsadó Testület tagjai:

BIHARI Mihály   GÖNCZÖL Katalin   HARMATHY Attila
KUKORELLI István   MEZEY Barna   POKOL Béla
SZABÓ Máté   VALKI László   VÉKÁS Lajos (praeses / elnök)

Adiuvantibus / A kötet szerkesztésében közreműködött:

RIGÓ Balázs   SIKLÓSI Iván

Redigit / Felelős szerkesztő

FÖLDI András

Szerkesztőség: 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3. félem. 102.
Postacím: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1364 Budapest, Pf. 109.
E-mail: andras.foldi@ajk.elte.hu

ISSN 1418-1347

Felelős kiadó: dr. Menyhárd Attila

TARTALOMJEGYZÉK

Tanulmányok

Brósz Róbert és Pólay Elemér professzorok emlékére születésük századik évfordulóján

FÖLDI ANDRÁS: Emlékezés Brósz Róbertre, az ex asse jogtudósra és jogtanárra	7
JAKAB ÉVA: Tudós és kora: Pólay Elemér életútjáról	17
P. SZABÓ BÉLA: A Debreceni Tudományegyetem jogi karának szerepe Brósz Róbert és Pólay Elemér pályakezdésében	33
HAMZA GÁBOR: Egykorú hallgatói észrevételek a Brósz—Móra—Pólay-jegyzetről	47
PÓKECZ KOVÁCS ATTILA: Az iniuria-tényállások szerepe Pólay Elemér életművében	53
JUSZTINGER JÁNOS: Az antik római superfícies jogintézményének jelentősége Brósz Róbert kutatásainak tükrében	61
POZSONYI NORBERT: A családgyermek különvagyon a nem jogász irodalomban (Suet. Tib. 15 és 50)	73
SIKLÓSI IVÁN: Pólay Elemér és a pandektisztika	87

Tanulmányok

KAJTÁR GÁBOR: Erőszak, agresszió, fegyveres támadás — A ius contra bellum klasszikus normáinak kialakulása, tartalma és egymáshoz való viszonya	105
KÉPES GYÖRGY: Az 1665. évi Kongelov és az abszolút monarchia kiépülése Dániában	145

Szemle

GYÉMÁNT RICHÁRD: Nemzetiségi viszonyok a történelmi Krassó-Szörény vármegye területén, különös tekintettel az egykori vármegye közigazgatására	163
KOÓS GÁBOR: A többnyelvűség elvének érvényesülése az Európai Unió jogában — adalékok a közelmúlt európai bírósági ítéletei alapján	197

Jogirodalom

RIGÓ BALÁZS: Római jog, történeti-jogi földrajz és jogösszehasonlítás	219
---	-----

TABLE DES MATIÈRES

Études en hommage aux professeurs Róbert Brósz et Elemér Pólay au centenaire de leur naissance

András FÖLDI : En mémoire de Róbert Brósz, le juriste et professeur de droit <i>ex asse</i>	7
Éva JAKAB : Savant et son époque : de la vie d'Elemér Pólay	17
Béla P. SZABÓ : Le rôle de la faculté de droit de l'Université de Debrecen dans le commencement de la vie professionnelle de Róbert Brósz et Elemér Pólay	33
Gábor HAMZA : Réflexions d'un étudiant sur le cours (polycopié) de droit romain de Brósz, Móra et Pólay en novembre 1968	47
Attila PÓKECZ KOVÁCS : Le rôle des faits de l' <i>iniuria</i> dans l'œuvre d'Elemér Pólay	53
János JUSZTINGER : L'importance de l'institut de la superficie romaine antique à la lumière des recherches de Róbert Brósz	61
Norbert POZSONYI : Le <i>peculium</i> du <i>filius familias</i> dans la littérature non juridique (Suet. <i>Tib.</i> 15 et 50)	73
Iván SIKLÓSI : Elemér Pólay et la Pandectistique	87

Études

Gábor KAJTÁR : Violence, agression, agression armée — Le développement, le contenu et les relations entre les normes classiques de <i>ius contra bellum</i>	105
György KÉPES : Le Kongelov de l'année 1665 et la naissance de la monarchie absolue au Danemark	145

Revue

Richárd GYÉMÁNT : Relations nationales dans le territoire du comitat historique de Krassó-Szörény, avec attention particulière à l'administration publique de l'ancien comitat	163
Gábor KOÓS : Le principe du multilinguisme dans le droit de l'Union Européenne — Quelques réflexions concernant les jugements récents de la Cour de l'Union Européenne	197

Comptes-rendus

Balázs RIGÓ : Ad geographiam historico-iuridicam ope iuris Romani colendam. Studia in honorem Gábor Hamza	219
---	-----

Tanulmányok

BRÓSZ RÓBERT és PÓLAY ELEMÉR

professzorok emlékére

születésük századik évfordulóján

* * *

Études en hommage aux professeurs

RÓBERT BRÓSZ et ELEMÉR PÓLAY

au centenaire de leur naissance

**Az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság
Római Jogi és Európai Magánjogtörténeti Albizottsága (REMA)**

tisztelettel meghívja Önt

**ANTECESSORES IURIS ROMANI
BRÓSZ RÓBERT ÉS PÓLAY ELEMÉR EMLÉKEZETE**

címmel, a Magyar Tudományos Akadémia székházának
(1051 Budapest, Széchenyi István tér 9.) Felolvasótermében
2015. május 29-én (pénteken) 10:00-kor kezdődő
tudományos ülésére.

Program

Az ülést megnyitja: HARMATHY ATTILA professor emeritus, az MTA rendes tagja

FÖLDI ANDRÁS, tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora
Emlékezés Brósz Róbertre, az ex asse jogtudósra és jogtanárra

JAKAB ÉVA, tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA doktora
Pólay Elemér hagyatéka

SZABÓ BÉLA, tanszékvezető egyetemi tanár
A Debreceni Tudományegyetem jogi karának szerepe Brósz Róbert és Pólay Elemér pályakezdésében

KISFALUDI ANDRÁS, rektorhelyettes, egyetemi tanár
Az eladói tájékoztatás és a hibás teljesítés

PÓKECZ KOVÁCS ATTILA, tanszékvezető egyetemi docens
Az iniuria tényállások szerepe Pólay Elemér életművében

JUSZTINGER JÁNOS, adjunktus
Az antik római superficies jogintézményének jelentősége Brósz Róbert kutatásainak tükrében

POZSONYI NORBERT, adjunktus
A peculium megjelenése és technikus értelmezése a nem jogászí forrásokban

SIKLÓSI IVÁN, adjunktus
Pólay Elemér és a pandektisztika

P. SZABÓ BÉLA*

A Debreceni Tudományegyetem jogi karának szerepe Brósz Róbert és Pólay Elemér pályakezdésében**

Brósz Róbert és Pólay Elemér neve oly természetességgel fonódik egybe az utóbbi lassan két emberöltő azon hazai jogászaiknak emlékeiben, akik több mint húsz év előtt kezdték jogi tanulmányaikat, mint Lennon és McCartney neve a „nagy generáció” korosztálya zenekedvelői számára, vagy mint (sajnos) a Marks & Spencer névkapcsolat a fiatal konzum-nemzedék tagjai gondolataiban.

Mondandóm komolyságát és természetesen a kellő tiszteletet megőrizve az alábbiakban arra szeretnék röviden rámutatni, hogy Brósz Róbert és Pólay Elemér neve nem csak az említett jogásznemzedékek képviselőinek könyvtárában féltve őrzött, korszakos munkájuk címlapján kapcsolódik egybe, hanem a hazai romanisztika nemzetközi hírnevének megőrzésében játszott szerepük révén is. Nemcsak abban hasonlít életpályájuk, hogy mindketten a trianoni Magyarországon kívül rekedt területről származva váltak a magyar jogi kultúra megkerülhetetlen ikonjaivá, hanem abban is, hogy tudományos pályájuk elindulásában a Debreceni Tudományegyetem — igaz különböző szinteken — jelentős szerepet játszott.

Hangsúlyozandó az első lépéseknek a tudósok későbbi pályafutásában betöltött jelentőségét az elkövetkezőkben Brósz egyetemi tanulmányairól és Pólay habilitációjáról szeretnék a debreceni levéltárakban fellelhető nyomok alapján néhány, az eddigi életrajzokból kimaradt (talán elhanyagolhatónak tekinthető) tény és dokumentumot felvillantani, egyúttal megemlékezve az egyetemi jogoktatás debreceni megindulásának 100. évfordulójáról is.

Töreksem arra fókuszálni, hogy Brósz és Pólay kibontakozó tehetsége hogyan tükröződött — már akkor — tanáraik, ill. kollégáik véleményében. Különbösebb kiemelés nélkül is látható lesz talán, hogy mi köszönt vissza az érett tudósok munkáiban a fiatal kori törekvésekből. Remélem, hogy a talán újnak tekinthető életrajzi adalékok mellett, néhány érdekes kortörténeti tanulság is levonható lesz az alábbi mikro-történetekből.

---

* SZABÓ BÉLA tanszékvezető egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék. E-mail: szabo.bela@law.unideb.hu

** Jelen tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Római Jogi és Európai Magánjogtörténeti Albizottsága által szervezett, 2015. május 29-én megrendezett „Antecessores Iuris Romani. Brósz Róbert és Pólay Elemér emlékezete” c. konferencián tartott előadás szerkesztett, lábjegyzetekkel bővített változata, amelynek szövege az ülésen elhangzott előadás fordulatait megőrzi.

I. Brósz Róbert debreceni jogi tanulmányai

Mikor Brósz Róbert¹ és a debreceni jogi kar kapcsolatait vizsgáljuk, konstatálhatjuk, hogy az anyakönyvi ívek, a vizsgajegyzőkönyvek és a Kari Tanács jegyzőkönyvei vele kapcsolatban is több adatot megőriztek.

Az Erdélyből származó, Jászapátiban új otthon találó, római katolikus jászapáti ügyvéd Róbert fia a jászapáti kir. kat. gr. Széchenyi István reálgimnázium által kiállított érettségi bizonyítványával iratkozott be a debreceni joghallgatók közé az 1933/34. tanév első félévére.

Az anyakönyvi ívek tanúsága szerint Brósz nagyon szorgalmas volt: a hét szemeszter folyamán átlagban 33 órája volt egy-egy héten, a legtöbb, 41 a hatodik, a legkevesebb, 23 a második félévben.

Tanulmányai alatt szinte valamennyi kötelező főtárgyhoz vett föl kapcsolódó szemináriumot, több tárgyból tett szorgalmi kollokviumot. Több féléven keresztül tanult angolt és olaszt, felsőbb évesként olasz irodalomórákat látogatott.

Alapvizsgáit rendben letette.² Az első két félévben jelesre kollokvált római jogból, az első félévben Marton Géza³ „csak” szorgalmasnak, a második félévben azonban a korra és rá jellemző szóhasználattal „ernyedetlen” szorgalmúnak minősítette a fiatalembert.

Annak a közkeletű állításnak, hogy Brósz 1934-től, vagyis másodéves korától egészen utolsó félévéig Marton demonstrátora lett volna, a debreceni egyetemi forrásokban nem találtuk nyomát. Kétségtelen azonban, hogy tanulmányai utolsó öt

¹ FÖLDI A.: *Brósz Róbert (1915–1994)*, in: Hamza G. (szerk.): *Magyar jogtudósok*, I, Bp. 1999, 169–182; Uő: *Emlékezés Brósz Róbertre*, *Magyar Jog* 41 (1994), 315–317; Uő: *Curriculum vitae cursusque honorum* [Brósz Róbert életrajza], in: Földi A. (szerk.): *Flocculi professori Roberto Brósz oblati*, Bp. 1990, 9–12; HAMZA G.: *Brósz Róbert tudományos munkássága*, *Állam- és Jogtudomány* 37 (1995), 303–319; Uő: *In memoriam Brósz Róbert (1915–1994)*, *Jogtudományi Közlöny* 49 (1994), 193–196; Uő: *Róbert Brósz (8.8.1915 - 13.2.1994)*, *Orbis Iuris Romani* 3 (1997), 113–116; Uő: *In memoriam Brósz Róbert (1915–1994)*, *Antik Tanulmányok* 39 (1995), 171–174; Uő: *Róbert Brósz (1915–1994)*, *Iura* 45 (1994), 195–198.

² Az első alapvizsgáját 1934. június 4-én Marton, Baranyai és Teghze professzorok előtt „egyhangúlag kitüntetéssel”. Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (a továbbiakban: DEENK), Kézirattár: *Első Alapvizsgálati Jegyzőkönyvek VI*, 3490. sz. A másodikat 1935. júniusában kivételesen „szótöbbséggel kitüntetéssel” abszolválta. Vizsgáztatóként Bozóky Ferenc, Kun József és — meglepetésre — a perjogász Bacsó Jenő írta alá a jegyzőkönyvet. Vö. DEENK Kézirattár — *Második Alapvizsgálati Jegyzőkönyvek V*, 2606. sz. Egy évre rá, harmadik alapvizsgáján azonban ismét egyhangúlag kapott kitünő minősítést. A vizsgát Tóth Lajos, Kováts Andor és a politikát oktató Haendel Vilmos professzorok előtt tette le. Vö. DEENK Kézirattár — *Harmadik Alapvizsgálati Jegyzőkönyvek V*, 2600. sz.

³ Marton életére vö. többek között KÁDÁR M., *Marton Géza (1880–1957)*, *Felsőoktatási Szemle* 1958, 122–124; KORNIS GY.: *A római jog mai értéke — Marton Géza*, in: *Tudós fejek*, Bp. 1942, 50sk.; *Marton Géza*, in: Markó L. (szerk.): *Új magyar életrajzi lexikon*, IV, Bp. 2002, 549sk.; SZABÓ I.: *Marton Géza (1880–1957)*, *Magyar Tudomány* 1958/4, 133–135; Hamza G. (szerk.): *Tanítványok Marton Gézáról*, Bp. 1981; ZLINSZKY J.: *Marton Géza*, in: Hamza G. (szerk.): *Magyar jogtudósok*, I, Bp. 1999, 97–104; P. SZABÓ, B.: *Marton, Géza*, in: M. Stolleis (hrsg.): *Juristen. Ein biographisches Lexikon von der Antike bis zum 20. Jahrhundert*, München 1995, 411sk. [= München 2001², 424sk.]; Uő: *Marton Géza*, in: P. Szabó B. (szerk.): „Ernyedetlen szorgalommal”: A Debreceni Tudományegyetem jogász professzorai (1914–1949), Debrecen, 2014, 345–365.

féléve mindegyikében felvett Martonnál legalább egy kurzust: a III. és IV. félévben *A lex Aquilia fejezetei a Digestában (szövegolvasás felsőbb évfolyamú hallgatók számára)* címmel meghirdetett heti kétórás szemináriumra járt, és mindkét szemeszterben „igen szorgalmasan, kiválóan dolgozott”. Az V. félévben a *Szövegolvasás*, a VI. szemeszterben *Szemináriumi gyakorlatok* név alatt hirdetett foglalkozásokat látogatott és „kiválóan dolgozott”. A VII. félévben szintén *Szemináriumi gyakorlatokat*, illetve *Magánjogi praktikumot* vett fel Marton Gézánál. A szoros szakmai kapcsolat ténye tehát vitathatatlan, s az tulajdonképpen mellékes, hogy volt-e Brósznak valamiféle hivatalos demonstrátori megbízása.⁴

Végbizonyítványát 1937. január 12-i dátummal, a hetedik félév lehallgatása után állították ki számára, mivel karpaszományos katonai szolgálatra volt kötelezett, s így joga volt egy félév könnyítést kérni.⁵ (A fellelt forrásokban egyedül itt utalnak a hallgató teljes nevére: Brósz Róbert Gyula András.)

Három jogtudományi doktori szigorlatán 1936 novembere és a következő év júniusa között, valamennyi esetben „szótöbbséggel kitüntetéssel képesítettet”.

Az aquiliai felelősség a 12 táblás törvényektől Justinianus kodifikációjáig c. doktori értekezését még utolsó szigorlata előtt, 1937. május 18-án benyújtotta. Marton Géza dékán önmaga mellett Bacsó Jenőt⁶ jelölte ki az értekezés bírálójául. Sajnos a vélemények már nem fellelhetők.⁷

A viszonylag csekély szekunder irodalmat felmutató, 52 oldalas értekezés a bevezető és befejező gondolatok mellett hat fejezetből áll, és a felelősség mibenlétéről, a büntetőjogi és magánjogi felelősség, felelősségre vonás közötti különbségről érkező bevezető után a XII táblás törvénytől követi nyomon a magánjogi szerződésen kívüli felelősség (a Brósz által „aquiliai felelősség”-nek nevezett jogintézmény) fejlődéstörténetét a régi jogoktól a *Code civilig*.⁸

A XII táblás törvény, majd a *lex Aquilia* rendelkezéseinek ismertetése mellett viszonylag terjedelmes fejezet foglalkozik a klasszikus kor „aquiliai felelősséggel” kapcsolatos felfogásával, majd a iustinianusi kodifikáció forrásait elemezve hangsúlyozza, hogy a kompilátorok egy generális kártérítési keresetet alkottak meg az *in factum actio legis Aquiliae*-ben.⁹ Majd fejlődésében vizsgálja a kérdést, hogyan fordult át az eredetileg *poenalis* (Brósznál „penalis”) természetű kereset *reipersecutoriussá*.

⁴ Az ún. könyvtárkezelő demonstrátori megbízások hivatalosan csak az 1946/47. tanévben jelentek meg a Karon. Vö. HOLLÓSI G.: *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története (1914–1949)*, Debrecen 2007, passim.

⁵ DEENK Kézirattár: *A Debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetemen kiadott végbizonyítványok 1-271-ig az 1936/37 tanévről* (17. kötet) 78. szám. Az abszolutóriumot rektorként Tankó Béla bölcsészprofesszor, dékánként Marton Géza írta alá.

⁶ BALOGH J.: *Bacsó Jenő*, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 155–175.

⁷ DEENK Kézirattár: [A 3206. sz.] *Római jogi értekezés. Az aquiliai felelősség a 12 táblás törvényektől Justinianus kodifikációjáig*, Irta: BRÓSZ RÓBERT, pp. 52. A dolgozaton magán csak az alábbi megjegyzés szerepel: „Bírálatok külön ügyiraton!”

⁸ BRÓSZ: id. m. 3–6.

⁹ „[I]n damnis quae lege Aquilia non tenentur in factum datur actio” (D. 9, 2, 33, 1).

Brósz Róbert *sub auspiciis Gubernatoris* avatása

Forrásainkból megállapítható, hogy egy *sub auspiciis Gubernatoris* doktoravatás megszervezése akkoriban sem volt egyszerű, és sok esetben halasztást szenvedett az ünnepélyes avatás lebonyolítása.

Brósz utolsó szigorlata után azonnal beadhatta kitüntetéses avatási kérelmét, s az alig két héttel ezen szigorlat után, 1937. június 24-én (együtt Pagonyi Jenő hasonló tárgyú beadványával) már a Kari Tanács elé került. A tárgy előadója, Kováts Andor¹⁰ professzor támogató előterjesztést tett, mivel mindkét kérvényt „megfelelően felszereltnek”, és mindkét folyamodót a kitüntetésre érdemesnek találta. Kováts javasolta, hogy egyenlő rangsorban terjesszék a kérvényeket az Egyetemi Tanács elé, hogy az megtehesse a szükséges intézkedéseket.

Az előterjesztésről a tanári kar szavazott, Pagonyi kérelmét 8:1 arányban, Brószét egyhangúlag támogatták. 6:1 arányban arról is döntöttek, hogy a jelölteket „*aequo loco*” terjesztik fel a miniszterhez való továbbítás céljából. A határozat arról is szól, hogy a miniszternek jelezzék azt is, hogy „karunkon több év óta nem fordult elő *sub auspiciis Gubernatoris* avatás.”¹¹ Az Egyetemi Tanács egyhangúlag támogatta a jogi kar előterjesztését, és felterjesztést tett a miniszterhez.¹²

A következő hír az ügyben csaknem egy évig váratott magára: 1938 májusában a dékán arról számolt be, hogy Szily Kálmán államtitkár arról értesítette, miszerint Pagonyi Jenő és Brósz Róbert *sub auspiciis* avatása öszre marad.¹³ Aztán a novemberi tanácsülésen ismertetésre került az október 25-én kelt, 28.079/1938. IV. V.K.M. sz. leirat, amelyben a minisztérium értesítette az Egyetemi Tanácsot arról, hogy a kormányzó hozzájárult Brósz Róbert és Pagonyi Jenő *sub auspiciis* doktorra avatásához,¹⁴ amely aztán 1938. december 15-én meg is történt.¹⁵

A két jogász mellett további három hallgató kapott ezen a napon kormányzógyűrűt a kormányzó képviselőjében megjelent Zsindely Ferenc államtitkártól. Az ünnepélyen Bozóky Ferenc,¹⁶ a jogi kar akkori dékánja a következőket mondta Brósz Róbertől:

„Brósz Róbert született Parajdon, Udvarhely vármegyében, 1915. augusztus 8-án. Elemi iskolába Jászapátiban járt. Középiskolai tanulmányait ugyanott a kir. kat. gr. Széchenyi István reál gimnáziumban végezte, mindvégig jeles eredménnyel. Érettségi vizsgálatot 1933-ban tett, kitüntetéssel.

¹⁰ SZABÓ K.: Kováts Andor, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 389—410.

¹¹ *Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának jegyzőkönyvei* (1937. június 24.) 311. sz. (A továbbiakban: *KT Jkv.*) = HBML VIII. 7/a. 1—34. kötet. Mivel az itt idézett iratok gépelése során valószínűleg több különböző betűkészletű írógépet használtak, az egységesség érdekében a következőkben a hosszú magánhangzók (í, ő, ú, ű) írásában a mai helyesírás szabályai szerint korrigáljuk a korabeli szövegeket.

¹² *A Debreceni Egyetem Tanácsának jegyzőkönyve az 1936/37. tanévről* (1936. július 27.) 5522/1936-37. etsz. = DEENK Kéziratár.

¹³ *KT Jkv.* (1938. május 13.) 323. sz.

¹⁴ *KT Jkv.* (1938. november 24.) 100. sz.

¹⁵ KÁNTOR SÁNDORNÉ VARGA T.: *A kitüntetéses doktoravatások története a Debreceni Egyetemen 1912—2013*, é. n., h. n, 98sk. és 103sk.

¹⁶ HAJNAL B.: *Pilismaróti Bozóky Ferenc*, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 369—385.

Tudományegyetemünk jog- és államtudományi karára az 1933/34. tanév I. felében iratkozott be és 1937. január 12-én nyert végbizonyítványt. Egész egyetemi pályája alatt kiváló szorgalmat és előmenetelt tanúsított. Mind a három alapvizsgálatán kitüntetéssel képesített. Ugyancsak kitüntetéses képesítést nyert mind a három jogtudományi szigorlatán is és a jogtudományi doctori fok elnyeréséhez benyújtott értekezését, melynek címe: »Az aquilii felelősség a 12 táblás törvénytől Justinianus kodifikációjáig«, a bíráló professzorok dicsérettel fogadták el.¹⁷

Bacsó Jenő, akkori rektor köszöntő szavaiban visszaköszön a Kollégium 400 éves jubileumának emelkedettsége és az első bécsi döntés felett érzett lelkesedés is.¹⁸

Brósz ösztöndíj-pályázatai a Kar előtt

Brósz első általunk ismert ösztöndíjkérelmével az 1938. márciusi ülésén foglalkozott a Kar tanácsa.¹⁹ A Baranyai Béla²⁰ által jegyzett március 9-i szakvélemény vonatkozó része így hangzott:

„Brósz Róbert bírósági fizetése fogalmazó gyakornok Rómába kér állami ösztöndíjat, római jogi tanulmányokra. Doktori diplomája ugyan még nincs, de mégis végzettnek tekintendő, amennyiben jogtudományi »sub auspiciis Gubernatoris« doktorrá való felavatása iránt az eljárás már folyamatban van.

Ez magában véve is tanúsága kiváló szorgalmának, kiemelkedő tanulmányi eredményeinek. Tanulmányi programját így adja:

»A római egyetemen szervezett 'Scuola di diritto romano'-nak elvégzése és ennek kapcsán a szerződésen kívüli kártérítés problémájának és irodalmának részletes kutatása.«

Volt szaktanára (dr. Marton Géza) szerint »a szemináriumban több értékes, világos iudiciumra és írói készségre mutató dolgozatot készített. A tárgy iránt való vonzalmánál, nyelvkészségénél, mindenekfelett pedig már említett ítélőképességgel párosult komoly tudományos érdeklődésénél fogva minden tekintetben méltónak mutatkozik arra, hogy ezirányú tanulmányai elmélyítésére (főként német — vagy olaszországi) ösztöndíjban részesíttessék. Hívén, hogy külföldi tanulmányi ideje komoly eredményekre fogja őt képesíteni.«

A római jog jelenlegi előadó tanára [Sztehlo Zoltán] — csatlakozva a javaslatához — a szóbanlevő folyamodót az ösztöndíjra a legmelegebben ajánlja.

A magam részéről [írja Baranyai] — annak a distantianak kényszerítő hatása alatt, amely distantia a római jogot művelni szándékozó előbbi folyamodó és a jelenlegi közt, Visky és Brósz közt (ki kell emelnem: még) fennáll, azt kell a karnak javasolnom, sorozza Brósz Róbertet a »B« kategóriára, vagyis »jelölje.«²¹

¹⁷ *A Debreceni Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve az 1938-39. tanévről*, Debrecen 1939, 37sk.

¹⁸ „Önök valóban boldogok lehetnek, hogy doctorrá avatásuk a magyar nemzet annyi dicsőséges évfordulójának s a közelmúltban szemünk előtt végbement nagy történelmi eseményeknek esztendejében történt. / De ne felejtsek el a költő szavait, hogy akinek a fején koszorú, vagy korona van: annak kell vigyázni a lépteire, nehogy megbotlásában fejének dísz le hulljon. / Vigyázzanak tehát s tanulmányaikat ne tekintsék befejezettnek, hanem dolgozzanak, kutassanak ezután is kitaróan s bárhová állítsa is Önöket a Gondviselés, tudományukat mindig a haza javára s embertársaik boldogítására igyekezzenek előbbre vinni s értékesíteni s szíveljék meg a Kollégium egyik jeles diákjának, Kölcsey Ferencnek mindnyájunkhoz szóló intelmét : „Hass, alkoss, gyarapíts s a haza fényre derül.” Vö. uo.

¹⁹ *KT Jkv.* (1938. március 10.) 259. sz.

²⁰ P. SZABÓ B.: *Baranyai Béla*, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 413—437.

²¹ Ad 621/1937-38. Jksz. A fenti tanácsülés anyagához mellékelve. Ezen ülésen ugyanis támogatták Visky Károly párizsi ösztöndíjkérelmét. Vö. P. SZABÓ B.: „Ernyedetlen szorgalommal” — *Visky Károly*

A pályázat eredményéről nincs adatunk, de valószínűleg nem nyert támogatást az Országos Ösztöndíjtanács részéről. Brósz folytatta bírósági fogalmazói munkáját és az év végén, decemberben átvehette kitüntetéses diplomáját.

Másodszor 1940 áprilisában került Brósz ösztöndíj iránti pályázati anyaga újra a jogi kar professzorai elé, amelyben a volt hallgató ismét római tartózkodásra pályázott. Ekkor Baranyai Béla dékán, mivel „a kar a fűtési nehézségek állandósága és ismételt hurcolkodások miatt kari ülést a Tanácshoz való felküldés terminusáig (március 18-ig) nem tarthatott” — be nem várva kartársai szavazását — megelőlegezte Brósznak a Kar támogatását, és kérte az Egyetemi Tanácsot a pályázat előjegyzésbe vételére. A Kar a dékán eljárását elfogadta, és a pályázatot támogatta, és valószínűleg az Egyetemi Tanács is a kari előterjesztésnek megfelelően jelölte Brószot az ösztöndíjra, amelyet ezúttal el is nyert.²² Baranyai így indokolta nem teljesen szabályos eljárását (idézet az utólag megtartott ülés jegyzőkönyvéből):

„nincs benne semmi kétsége, hogy a kar részéről is a megadható legjobb minősítést fogja nyerni, e fokra nemcsak a formális tanulmányi eredmények legnagyobb mértéke, hanem doktori értekezésének belső értéke is méltán minősítvén. Ismertetve a kar előtt a folyamodó ügyét — a római egyetemen szervezett »Scuola di diritto romano e diritti orientali« szakon a két évi tanulmányok után elnyerhető »diploma in diritto romano« elnyerésére törekvés és az ez intézetben működő tanárok mellé való beosztás — mint olyat, akit a kar annak idején a sub auspiciis Gubernatoris való avatásra minden tekintetben méltónak tartott, akinek szakirodalmi működésre való képessége disszertációjának bírálati szerint meglévőnek látszik, s a kitől teljes megnyugvással várható, hogy a munkaprogramján való munkálkodása jó eredményeket fog hozni, de az is, hogy az érdeklődő külföldieknek helyes felvilágosítást tud majd adni hazánk viszonyairól — minősítve az »A« kategórián, vagyis »kiemelve jelölje.«²³

Tudjuk, hogy Brósz Róbert sajnos nem kapott lehetőséget arra, hogy egy második tanévet is Rómában tölthessen. Nincs nyoma annak, hogy pályázott-e a második évre is. Az első év után hazatért, a római könyvtárakat a katonaélettel kényszerült felváltani.²³

Ezen ösztöndíjpályázat volt az általunk ismert utolsó „kapcsolatfelvétel” a későbbi budapesti professzor és a néhány év múlva tetszhalálba kényszerített debreceni jogi kar között.

De Marton Géza és Brósz Róbert (akik szinte egy időben váltak meg Debrecentől) kapcsolata közismerten feléledt, és ez egy nagy ívű tudományos pálya kibontakozását tette lehetővé.

és Brósz Róbert tanulmányai a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetemen, in: Jakab É. — Pozsonyi N. (szerk.): Ünnepi kötet dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára [= Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica, tom. LXXVII], Szeged 2014, 328—328.

²² Vö. *A Debreceni Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve az 1939-40. tanévről*, 306.

²³ FÖLDI in *Magyar jogtudósok I* (id.), 170.

II. Pólay Elemér habilitációja

Mielőtt a debreceni jogász képzés *de facto* felszámolása megtörtént volna, másik ünnepeltünk tudományos pályájának első magasabb lépcsőjére léphetett a debreceni jogi kar segítségével.

Köztudott, hogy a felvidéki eredetű családban, de a Délvidéken született Pólay Elemér jogi tanulmányait a Miskolci Evangélikus Jogakadémián végezte, s római jog professzora Sztehlo Zoltán volt. Jogtudományi, valamint államtudományi doktori diplomáit Pécsen szerezte.²⁴

Az első nyom, amely Pólay Elemér debreceni habilitációjával kapcsolatban a ma fellelhető debreceni iratok között felbukkan, nem más, mint az eredetileg benyújtott habilitációs kérelem másolata. Az eredeti kérelem, amely az iratok tanúsága szerint a háború alatt elkallódott, valószínűleg 1944 márciusában kelt, és március 24-én érkezett be a Karhoz. Ezt az 1945 júniusában Pólay által benyújtotta másodlat fedlapja igazolja.²⁵ A kérelemben Pólay debreceni járásbíró azt kéri, hogy a Kar *A praetor szerepe a római magánjog fejlődésében* c. értekezése és becsatolt többi tudományos dolgozatai, valamint a habilitációs szabályzat 6. szakaszának megfelelően benyújtott okiratok alapján „a római jog tanszak keretében a »a római jogtörténet« című tárgykörből” egyetemi magántanárrá képesítse. Az elvárt iratok mellett a kérelemhez csatolta tartandó előadásainak vázlatos tervezetét, valamint „*A praetor szerepe a római magánjog fejlődésében*”, „*A datio in solutum*”, „*Az apai hatalom intézményének alapvonalai a római jogban*”, „*Kamat a római jogban*” c. római jogi dolgozatait, „*A földbirtokmegosztás, népsűrűség és népszaporodás kapcsolata*” c. statisztikai tárgyú értekezését, valamint „*Hamurabbi törvénygyűjteményének büntetőjoga*,” „*A régi Egyiptom öntöző kultúrája*” c. cikkeit és két könyvismertetését.²⁶ Csatolta továbbá a debreceni járásbíróság elnöke által kiállított működési bizonyítványt. Pólay a kérelem benyújtásával egy időben a 80 pengő eljárásdíjat is befizette.²⁷

²⁴ MOLNÁR I.: *Pólay Elemér (1915–1988)*, in: Hamza G. (szerk.): *Magyar jogtudósok I*, Bp. 1999, 183–191; HAMZA G.: *Elemér Pólay (1915–1988)*, Iura 39 (1988), 265–267; Uő: *Elemér Pólay septuagenarius*, Jogtörténeti Szemle 2 (1987), 110–120; Uő: *Pólay Elemér hetvenéves*, Jogtudományi Közlöny 40 (1985), 548sk.

²⁵ *Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara dékáni hivatalának iratai* (a továbbiakban: *DH-iratok*) 775. sz. 1943/44 = HBML VIII. 7/b. 13. doboz. Az 1945. június 6-án megismételt „folyamodás” fedlapján Pólay járásbírónak és Debrecen, Csapó u. 18. sz. 1/2. em 1. ajtó alatti lakosnak titulálja magát. Érdekes módon úgy tűnik, hogy csak maga a kérelem tűnt el, néhány később említendő irat viszont eredetiben fellelhető maradt.

²⁶ PÓLAY E.: *A praetor szerepe a római magánjog fejlődésében*, Miskolc 1944; Uő: *A datio in solutum*, Miskolc 1938; Uő: *Az apai hatalom intézményének alapvonalai a római jogban*, Miskolc 1940; Uő: *Kamat a római jogban*, Miskolc 1943; Uő: *A földbirtokmegosztás, népsűrűség és népszaporodás kapcsolata (Borsodvármegye mezőcsáti járásában)*, Miskolc 1938; Uő: *Hammurapi törvénygyűjteményének büntetőjoga*, Miskolci Jogászélet 12/3-4 (1936), 53–58; Uő: *A régi Egyiptom öntöző kultúrája*, A Földgömb 7 (1936), 218–223.

²⁷ A befizetés az iratmásodlat alapján 1944. március 24-én meg is történt.

A Kari Tanács jegyzőkönyve szerint a Kar a benyújtás napján, azonnal foglalkozott a kérelemmel, hiszen Szehlo²⁸ — az évi dékán — az említett napon bemutatta a kérelmet a tanári testület előtt, és kérte, hogy a Kar őt bízta meg a következő kari ülésen megejtendő jelentéstétellel. A Kar ez utóbbi indítványt elfogadta.²⁹

S valóban a következő ülésen, április 21-én Szehlo ismertette is az általa 1944. március 30-i keltezéssel ellátott jelentést, ami után kérte, hogy a formailag megfelelő kérvény alapján a testület szavazzon a „folyamodó személyi minősültsége tárgyában”. A leadott 11 szavazat közül egy üres, 10 pedig igen volt, így a Kar Pólayt habilitációs eljárásra bocsátotta. Szentpéteri Kun Béla javaslatára bírálókul Szehlo Zoltánt és Bacsó Jenőt jelölték ki.³⁰ Az említett jelentésben Szehlo megállapította, hogy a kérelem a habilitációs szabályzatban felsorolt kellékeknek mindenben megfelel, „a habilitáció tárgyaként megjelölt tanszak a szabályzatnak megfelelően, határozottan van megnevezve és az, az egyetem jog- és államtudományi karának tanulmányi köréhez tartozik.” Ezután Szehlo röviden ismertette Pólay életrajzát, kiemelve jogakadémiai tanulmányait, Pécsen megszerzett jogtudományi, majd államtudományi doktori címét, berlini tanulmányait 1938 első felében, gyakorlati álláshelyeit, valamint sikeres bírói és ügyvédi vizsgáját, s megállapította, hogy a folyamodó 1942. június 30-tól a debreceni királyi járásbírói járásbíróként dolgozik.

Bemutatta a kérelem mellékleteit is. Ebben a vonatkozásban kortörténeti érdekességként kiemelhető, hogy utalt arra, miszerint a kérelemhez Pólay csatolta saját maga és „feleségének keresztlevelét, valamint felmenőiknek eredeti anyakönyvi kivonatát nagyszülőikig bezárólag, melyek szerint úgy ő, mint felesége tiszta keresztyén származású.”³¹ Pólay a kérelemhez összesen 13 születési- és öt házassági anyakönyvet csatolt. Szehlo az alábbi gondolatokkal zárta jelentését:

„minthogy nevezett kifogástalan társadalmi magatartása folytán, és az általam ismert eddigi római jogi szakirodalmi munkássága alapján az egyetemi magántanári címre érdemes s így folyamodó teljesen kimeríti azon igényt, amelyet a szabályzat a habilitáció alapjául megkövetel, tisztelettel javaslom, hogy a tekintetes Kar dr. Pólay Elemért az egyetemi magántanári képesítéshez bocsássa.”³²

²⁸ PÓLAY E.: *Szehlo Zoltán (1889–1975)*, Jogtudományi Közlöny 31/2 (1976), 105sk.; CSÉKA E.: *Emlékezés régi debreceni jogászprofesszorokra*, Jogtudományi Közlöny 57/2 (2002), 107–113; SÁNDOR I.: *Szehlo Zoltán munkássága és a római jog*, Jogtudományi Közlöny 66/12 (2011), 645–650; MADAI S.: *Szehlo Zoltán*, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 517–526.

²⁹ *KT Jkv.* (1944. március 24.) 299. sz. = HBML VIII. 7/a. 31. kötet.

³⁰ *KT Jkv.* (1944. április 21.) 314. sz.

³¹ A kérelemhez összesen 13 db. születési- és 5 db. házassági anyakönyvet csatolt Pólay. Vö. *Jegyzék Dr. Pólay Elemér kir. járásbíró részére visszaküldött eredeti okmányokról. DH-iratok 775. sz. 1943/44.*

³² *DH-iratok 775. sz. 1943/44.*

A kérelemhez csatolt okiratokat, bizonyítványokat egyébként (a vészes idők tekintetével)³³ már az utóbb említett kari ülés előtt visszaadták Pólaynak, aki azok átvételét 1944. április 15-én igazolta vissza.³⁴

Az *admisso* megadása után sokáig nem került ismét napirendre Pólay habilitációjának kérdése. A háború viharának elvonultával valószínűleg Pólay érdeklődhetett a Karnál az eljárás állásáról, s ekkor kérhették arra, hogy elkallódott kérelmét ismételten adja be, ami 1945. június 6-án meg is történt. A még meglévő iratokkal a Kar kiegészítette a kérelmet, de ennél több abban az évben már nem történhetett az ügyben, annál inkább sem, mert az egyik, korábban kijelölt bíráló, Bacsó Jenő csak majd egy év múlva foglalta el ismét tanári székét.³⁵

Ez utóbbi tény akkor is előtérbe került, midőn Pólay ügye ismét a Kar tanári testülete elé került. Sztehlo a Kari Tanács 1946. február 14-én tartott ülésén egy másik habilitációs ügy kapcsán jelentette a Karnak, hogy Pólay magántanári képesítése ügyében bírálatát elkészítette. A jegyzőkönyv szerint erre a Kar így reagált: „Tudomásul szolgál azzal, hogy a második bíráló csak akkor fog kijelölni, amikor a magánjog, illetve a kereskedelmi és váltójogi tanszék be lesz töltve.” Látható, hogy Bacsó bírálatával ekkor már nem számoltak, hisz talán hollétéről sem rendelkeztek információval.

Bacsó 1946 májusi hazaérkezése azonban felgyorsította az eseményeket: már a május 31-én tartott kari ülés felkérte Bacsót másodbíráloi jelentésének mielőbbi előterjesztésére. Bacsó jelezte, hogy „a jelentésen már dolgozik is.” Ezért a dékán (Flachbart Ernő³⁶) kivételes rugalmasságot tanúsítva javasolta,

„hogy ha és amennyiben a másodbírálo javaslata kellő időben beérkezik, úgy a bírálatok szintén a június 24-én tartandó kari ülésben tárgyalassanak, s ha és amennyiben a kar akkor dr. Pólay Elemért szóbeli értekezletre bocsátani határozna, úgy a szóbeli értekezlet ugyanazon kari ülés keretében meg is tartassék.”

A testület el is fogadta a javaslatot, és Pólay értesítését kérte a dékántól. Mivel még másik két habilitációs eljárás is folyamatban volt ekkor, s a colloquiumok már ki voltak tűzve június 24-re, Pólay szóbeli meghallgatását is erre a napra irányozták elő, feltételesan. A testület azt is eldöntötte, hogy a három eljárással kapcsolatos próbaelőadásokra, amennyiben a „colloquiumok” sikeresen lezajlanak, 1946. június 28-án kerüljön sor.³⁷

³³ Pólay később úgy fogalmazott, hogy a „bombázás veszélye miatt” történt az iratok visszaszolgáltatása. Vö. *Bejelentés Dr. Pólay Elemér miskolci törvényszéki bírónak egyetemi magántanári habilitációjával kapcsolatos okiratok betérjesztése tárgyában, DH-iratok 775. sz. 1943/44.*

³⁴ Az iratok között szerepelt: „*I drb. berlini Frigyes Vilmos Tudományegyetemi jogi és államtudományi kari leckeönyv, I drb. ugyanottani római jogi előadásokat és szemináriumi munkásságot igazoló bizonyítvány*”. Vö. *Jegyzék... DH-iratok 775. sz. 1943/44.*

³⁵ BALOGH: *Bacsó Jenő* (id.), 161. Vö. *KT Jkv.* (1946. május 31.) napirend előtt.

³⁶ SISKÁ K. — SZABÓ K.: *Flachbart Ernő*, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 529—549.

³⁷ *KT Jkv.* (1946. május 31.) 571. sz.

S ezután valóban nagyon gyorsan követték egymást a történések. Flachbart dékán június 11-én levelet írt Pólaynak, amelyben kilátásba helyezte a fenti eseményeket a megjelölt napokon:

„Magántanári képesítés elnyerése iránt benyújtott kérvénye ügyében előttem fekszik a jog- és államtudományi karunk által a Törvényszéki Bíró Úr tudományos munkálatainak bírálatára és jelentéstételre kiküldött bírálók véleményes jelentése.

Mivel a két bíráló egybehangzóan azt javasolja a karnak, hogy Törvényszéki Bíró Úr irodalmi munkái a magántanári habilitáltatás alapjául fogadtassanak el és Bíró Úr a habilitációs szabályzatban előírt kollokviumra bocsáttassék, feltehető, hogy a kar folyó hó 24.-én, d.u. 3 órakor tartandó kari ülése ily értelemben fog határozni.

Ez esetben a karnak javasolnám, hogy a szóbeli értekezlet nyomban tartassék meg. Törvényszéki Bíró Urat erről azzal értesítem, hogy az ülés idejében a lehetőséghez képest szíveskedjék az egyetemen tartózkodni, nehogy távolléte miatt a kar szóbeli értekezletét későbbi időpontra legyen kénytelen kitézni.

Amennyiben a kar indítványomat elfogadja és amennyiben a kar a kollokvium eredményéhez képest Törvényszéki Bíró Urat nyilvános próbaelőadásra bocsátja, úgy a próbaelőadás időpontját, feltéve, hogy Törvényszéki Bíró Úr akkor itt lehet Debrecenben, folyó hó 28.-ának déli 12 órájára tervezem kitézni.”³⁸

Pólay (ekkor már miskolci törvényszéki bíró) sürgősen várt válasza nem maradt el sokáig, hisz 15-én Miskolcra írta, hogy 24-én a kari ülés időpontjában Debrecenben fog tartózkodni, hisz „Miskolcra már f. hó 22. szombaton” útnak indul Debrecenbe.³⁹

Sztehlo és Bacsó tehát június elején elkészültek véleményes jelentésükkel, a Kar tagjai június 14-én kapták kézhez a sokszorosított példányokat, „a rendkívüli viszonyok miatt — gépirásban.”⁴⁰

Sztehlo Zoltán már 1945. szeptember 18-i keltezéssel egy 24 oldalas jelentést készített, amelynek jelentős részében (14 oldalon keresztül) Pólaynak a praetorral kapcsolatos munkájával foglalkozik. Elsősorban részletes tartalmi ismertetést ad a műről, kritikai észrevételei alig vannak, elsősorban szerkezeti megfontolásokat támaszt a munkával szemben. Ezen művel kapcsolatos összefoglaló értékelésében így fogalmaz:

„Miként már említettem a dolgozat — és ez egyúttal legnagyobb hibája — részaránytalan, mert a praetor szerepével a római magánjog fejlődésében, vagyis tulajdonképpeni témájával a dolgozat második, csupán hatvan lapot kitevő részében foglalkozik, míg az első, 115 lapnyi részben, a praetor alkotmányjogi helyzetével és az edictummal foglalkozik. ... Szerző kivehetőleg a történeti jogi iskola követőjének tekinthető, ki mint ilyen Mitteis hatása alatt áll, amin nem is lehet csodálkozni, hogy egy fiatal író, egy olyan hatalmas egyéniség varázsa alól kivonni magát nem képes, mint Mitteis volt. Munkáján azonban kétségtelenül megállapítható az eredetiségre való törekvés.”⁴¹

³⁸ *DH-iratok* 1349. sz. 1945/46 = HBML VIII. 7/b. 14. doboz.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo. Vö. *KT Jkv.* (1946. június 24.) 589. sz.

⁴¹ *DH-iratok* 775. sz. 1943/44. *Sztehlo Zoltán egyetemi ny.r. tanár bírálatára és javaslata Dr. Pólay Elemér járásbíró egyetemi magántanári képesítése ügyében*, 15.

Hibájaként rója fel továbbá Sztehlo, hogy Pólay

„az egyiptomi [sic!] jogfejlődést nem vonta kutatásai körébe, holott az a provinciális jog fejlődése szempontjából nagyon sok új meglátással kecsegtet. A praetor volt az, aki ius civile merevségét áttörte avval, hogy edictumaival eladdig ismeretlen jogelveket honosított meg a római jogban. Bebizonyított tény az, hogy nem egy fontos újítás jött általuk be a római jogba éppen az egyiptomi provinciák jogéletéből.”⁴²

Látható, hogy a professzorok mentalitása nem változott sokat: Sztehlo is elsősorban saját érdeklődési körét (a „papyrus és ostrakon irodalmat”) kérte számon bírálataiban. (Ki tudja, mennyiben ösztönözte ez a kritika Pólayt később, midőn másfél évtized múlva a dáciai viaszostáblákra fordította figyelmét.)

De azért a dicséző fordulatok sem hiányoznak a bírálattól:

„A praetorról írott, legjelentősebb és a habilitatio szempontjából elsősorban számbajövő dolgozatában igen nagy irodalmi (70 munkát használt fel) apparatusra támaszkodva írta meg a praetorról szóló tanulmányát, melyben sokszor eredeti módon állítja oda az olvasó elé ezt a nagyon jelentős szerepet betöltött magistratus és örökérvényű jogalkotó és formáló funkcióját: az edictum kibocsátásokat.

Igen helyesen rámutat a szerző fejtegetései során mindég arra, ha valahol a modern jogrendszerre való átmenetet véli felfedezni, mert nem szabad nekünk, akik a történeti iskola híveinek valljuk magunkat, abba a hibába esni, hogy a romanisztika egy antiqvarizálódott stúdium, hanem állandóan rajta kell tartanunk az ujjunkat a fejlődés lüktető vérkeringésén, hogy észrevegyük azt, hogy hol és mikor fedezheti fel és csaphat le a romanista, a modern jogelvek területére.

Szerző igen helyesen — másképen romanista nem is járhat el — nem elégszik meg az eredeti auctorok másodkézből való átvételével, hanem maga veszi kezébe a corpus jurist és forráskritikával kísértén használja fel a római jogászok írásait.”⁴³

Sztehlo jóval rövidebben értékeli a többi benyújtott munkát, de a kamatról szóló értekezést mégis alaposabban górcső alá veszi, és megállapítja, hogy bár a szerző nem dolgozza fel a francia, angol és olasz irodalmat, és elhanyagolja a „papyrus és ostrakon irodalmat”, mégis a római jog forrásaiban megtalálható, kamatra vonatkozó jogelvek és rendelkezések ügyes összeállításnak tekinthető.⁴⁴

Végző összefoglalásként az alábbi megállapításokat teszi:

„Szerző dolgozatai általában elárulják folyamodó probléma érzékét, mert valóban oly témát ragadott ki az igen nagy és terjedelmes római jogi irodalomból, amely, bár nagy irodalommal dicsekedhetik, mégis természeténél fogva soha ki nem meríthető kincsestára a kutató tudósok számára.

Dolgozataiból megállapítható az, hogy szerző — véleményem szerint igen helyesen — a történeti iskola iránymutató elvei szerint törekszik arra, hogy újabb és újabb adatok és nézőpontok felhasználásával helyezze a római jog egyes intézményeit tisztultabb megvilágításba. Valamennyi dolgozatát jellemzi az, hogy a témával kiválasztott tárgykört alaposan és kimerítően ismeri, ismeri az azokra vonatkozó szakirodalmat, nemcsak a honi, hanem a legjelentősebb német és kis mértékben a francia irodalmat. Sajnálattal kell azonban megállapítani azt, hogy az olasz és az angol irodalmat mellőzte, holott egy modern romanistának ezeken a nyelveken írott munkákat ismernie kell. A történeti iskola vezető egyéniségei a németen kívül főleg angolul és olaszul írtak.”

⁴² Uo. 24.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo. 22.

Végeredményben azonban Sztehlo egyértelműen javasolja a jelölt szóbeli értekezésre és próbaelőadásra bocsátását.

Bacsó az ismertetett okok miatt csak 1946 június elején készíthette el jelentését,⁴⁵ melyet június 2-án keltezett. A kilenc oldalas bírálat elején mintegy egy sűrűn teleírt oldalon tartalmilag ismerteti Pólay három korábbi római jogi munkáját a *datio in solutum*mal, az apai hatalommal és a kamattal kapcsolatban, majd a jelentés többi részében a praetor jogfejlesztő tevékenységéről szóló monográfiával foglalkozik. Sztehlohoz hasonlóan ő is elsősorban tartalmi ismertetésre vállalkozik, összefoglalva, de nem értékelve Pólay téziseit. Ő is felhívja a figyelmet azonban a munka szerkezeti aránytalanságaira, valamint Mitteis nézeteinek követésére Pólaynál, és megemlíti az angol és olasz nyelvű irodalom feltűnő alulreprezentáltságát Pólay addigi római jogi munkáiban, de ezt nem tekinti lényeges hibának vagy hiányosságnak. Ugyanakkor ő is kiemeli a független és eredeti gondolatok örvendetes megjelenését. Ezt írja:

„De különben is — eltekintve attól, hogy a forrásanyaghoz való hozzájutás sokszor legyőzhetetlen nehézségbe ütközik — nézetem szerint valamely tudományos munka értékét nem az dönti el, hogy Szerzője mennyit olvasott össze, hanem hogy a hozzáférhető irodalmat milyen judiciummal tudja — tételei felállításánál — értékesíteni.”⁴⁶

Végeredményben Bacsó is egyértelműen támogatja a jelölt habilitációs törekvéseit, hiszen úgy látja, hogy

„folyamodó szinte hivatva van a tudományos munkálkodásra, s eddigi műveinek ha vannak is hiányai, vagy hibái, alapos reményt nyújt arra, hogy tovább haladva a megkezdett úton, önálló és számottevő tudományos eredményeket fog elérni.”⁴⁷

A Kar június 24-i ülésén a vélemények ismeretében az ülésen jelenlévő hét professzor a pályázót „egyhangúlag szóbeli értekezletre” bocsátotta.⁴⁸ Ezután rögtön sort kerítettek Pólay szóbeli értekezletére, hiszen a jelölt bejelentkezett a dékánál az ülés előtt, és így rendelkezésre állt. A kollokviumon Sztehlo és Bacsó kérdezhettek szaktanárokként a többi professzorok jelenlétében.

Sztehlo kérdései a következők voltak:

„1. Milyen a kapcsolat a *lex data* és a praetori edictum között különösen a praetori edictum jogforrási szerepe a *lex Cornelia* előtti és utáni időkben.

2. Fejtse ki a praetor edictális és decretális tevékenységének egymáshoz való viszonyát különösen azt a viszonyt, amely az edictum és a törvény között illetőleg a decretum és a törvény között van.

3. Az edictumokban lefektetett normák és a formulák egymáshoz való viszonya. Volt-e külön formula album és normatív szabály album a Julianus féle edictum kiadása előtt vagy sem.”

⁴⁵ *DH-iratok* 775. sz. 1943/44. *Dr. Bacsó Jenő egyetemi ny. r. tanár Bírálata és Javaslat a Dr. Pólay Elemér járásbíró egyetemi magántanári képesítése ügyében.*

⁴⁶ Uo. 8sk.

⁴⁷ Uo. 9.

⁴⁸ *KT Jkv.* (1946. június 24.) 589. sz.

Bacsó Jenő a következő kérdéseket tette fel:

1. Mi jellemzi a legis actios pereket és miért nevezték legis actios pereknek ezt az eljárást?
2. Mi volt a praetura intézmény s hogy fejlődött az ki? Meddig tartott a praetori hatáskör fénykora? Milyen szerepe volt a legis actios perekben a praetornak, s hogy fejlődött ki a formuláris per?
3. Melyik praetornak jutott nagyobb szerep a magánjog fejlesztésében s mi volt a ius honorarium?
4. Milyen fajai voltak az edictumnak, s hányféle értelme volt az edictum perpetuumnak?”

A Kar többi tagjai nem tettek fel kérdést, Flachbart dékán azonban szintén kérdezett egyet: „Miképpen ítéli meg a ius naturale és a ius gentium közötti viszonyt? Ezek közül melyik volt tételes jog a rómaiaknál?”

A jegyzőkönyv szerint „Dr. Pólay Elemér a hozzá intézett kérdésekre alapos szakirodalmi tájékozottságra valló válaszokat adott.”

A jelölt távollétében lezajlott titkos szavazás egyhangú szavazással elfogadta a szóbeli értekezletet és a jelöltet nyilvános próbaelőadásra bocsátotta. A határozatot a dékán szóban közölte a jelölttel, és emlékeztette a próbaelőadás időpontjára.⁴⁹

Erre néhány nap múlva együtt került sor dr. Blaskovits Zoltán és dr. Novák István szintűgy törvényszéki bírák előadásaival, ahol „a Rector Magnificus, továbbá a református hittudományi kar dékánja és szépszámu közönség volt jelen.”

Előbb Blaskovits, majd Novák lépett a katedrára, majd „[h]armadiknak Dr. Pólay Elemér tartotta meg próbaelőadását »Ius vitae ac necis et ius exponendi« cím alatt. E próbaelőadás is 30 percig tartott.”

Ezután zárt ülésen hozott határozatot a Kar, s Pólay esetében hét egyhangú szavazattal a próbaelőadást elfogadta,⁵⁰ és a jelöltet a „római jogtörténet” tárgykörből a Kar magántanárává képesítette, egyúttal felkérte a dékánt, hogy az „ügyiratokat a magántanári képesítés megerősítése végett a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz” terjessze fel.⁵¹ A felterjesztés, melyet Szentpéteri Kun Béla⁵² készített el, összefoglalta és a kari jegyzőkönyv kivonataival igazolta az eddigi eseményeket, majd kérte a minisztert, hogy a magántanári képesítést hagyja jóvá és erősítse meg.⁵³ A felterjesztést azonban nem azonnal küldték el, hiszen Flachbart dékán július 11-én felszólította Pólayt, hogy néhány — eredetileg a kérvényhez csatolt, de aztán visszacapott — okiratot ismét küldjön meg, hogy azokat a miniszteri felterjesztéshez csatolhassák.

Pólay postafordultával mellékelte is azt, ami még megvolt az iratokból. A hiányzókkal kapcsolatban ezt írta:

„Tisztelettel bejelentem, hogy az annakidején részemre kiadott, illetőleg visszaadott okiratok közül családi okmányaim — kivéve születési anyakönyvi kivonatomat —, továbbá jog- és államtudori oklevelem, valamint az egységes bírói és ügyvédi vizsga letételéről kiállított bizonyítványom, s e vizsga dicséretes, illetve kitüntetéses eredménnyel való letételét igazoló okmányok a háborús események következtében elvesztek, s ezért jog- és államtudori okleveleim pótlására csupán a pécsi

⁴⁹ *KT Jkv.* (1946. június 24.) 590. sz.

⁵⁰ Blaskovitsot 6 igen és 1 üres szavazat, Novákot 4 igen és 3 nem szavazat mellett képesítette a Kar.

⁵¹ *KT Jkv.* (1946. június 28.) 633. sz.

⁵² CSOHÁNY J.: *Szentpéteri Kun Béla*, in: P. Szabó: „Ernyedetlen szorgalommal” (id.), 111—129.

⁵³ Vö. a miniszteri felterjesztés tervezetét. *DH-iratok* 775. sz. 1943/44.

tudományegyetem rektori hivatala által kiállított — és a doktori oklevél pótlására szolgáló — hivatalos bizonyítványokat, az egységes bírói és ügyvédi vizsga minősített letételét igazoló okmányok helyett pedig hivatali személyi táblázatom kivonatos másolatának vonatkozó részét áll csak módomban becsatolni.”⁵⁴

Pólay magántanári képesítését a miniszter megerősítette, és az új magántanár egy fél év múlva, az 1946/47. tanév II. félévében már speciális kollégiumot hirdetett *A praetor szerepe a római magánjog fejlődésében* címmel, majd egy évre rá *A praetorok és curulis aedilisek edictumai* címmel.⁵⁵ Összesen tehát két félévben tartott órákat Debrecenben. Megérdemelten vezetett útja Szegedre, ahol korszakos tevékenységét kifejthette.

A kibontakozó két tudományos életútról nálam szakavatottabb kollégáktól hallhattak értékelést. Ezek fényében talán megállapítható, hogy előképzettségüknél fogva, módszereik révén, kutatási területüknél fogva Brósz és Pólay igen jól kiegészítették egymást. Megtisztelő számomra, hogy a XX. század két nagy magyar romanistájára közösen emlékezve pályakezdésük néhány kevésbé ismert részletét alkalmam volt közreadni.

Le rôle de la faculté de droit de l'Université de Debrecen dans le commencement de la vie professionnelle de Róbert Brósz et Elemér Pólay

par

Béla P. SZABÓ

(Résumé)

Les étudiants de droit du dernier tiers du XXème siècle furent introduits à la vie du droit et aux bases de la dogmatique du droit privé pendant une génération par Róbert Brósz, professeur de Budapest, et Elemér Pólay, professeur de Szeged, avec l'aide de leur manuel largement connu. A l'occasion du 100ème anniversaire de leur naissance, la présente étude analyse le fait que la faculté de droit de l'Université de Debrecen joua un rôle important dans la vie scientifique des deux juristes. Le premier y obtint son diplôme, le dernier y fit son habilitation. L'étude présente tels documents découverts dans les archives de Debrecen par rapport aux études de Brósz et à l'habilitation de Pólay qui peuvent attirer l'attention aux particularités biographiques qui ne figurent pas dans les biographies jusqu'ici. L'étude tente également de démontrer comme le talent épanoui de Brósz et Pólay apparut — déjà à cette époque-là — dans les opinions de leurs professeurs et collègues et ce qui réapparut de leurs efforts de jeunesse dans les œuvres ultérieures des professeurs de grande réputation. La présentation des événements donne également un bref aperçu sur la vie de l'enseignement universitaire de la Hongrie au milieu du XXème siècle.

⁵⁴ *DH-iratok* 775. sz. 1943/44.

⁵⁵ HOLLÓSI: id. m. 31sk.